

Tardor 2013

Corrupció, mitjans de comunicació i democràcia

Anna M. Palau

Doctora en Ciència Política, docent i membre del Grup d'Anàlisi Comparada de l'Agenda Política a Espanya (Universitat de Barcelona)

Les últimes dades del baròmetre d'opinió del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) posen de manifest que la corrupció s'ha convertit en un dels principals problemes per als espanyols, per darrere només de l'atur. Fins a quin punt la percepció que tenim els ciutadans de la corrupció està influenciada pels mitjans de comunicació? Realitzen aquesta una cobertura mediàtica neutral o partidista? Quines conseqüències té la corrupció sobre la relació de la ciutadania amb la democràcia?

La cobertura mediàtica de la corrupció

Espanya té un sistema mediàtic pluralista polaritzat, propi dels països mediterranis (Hallin i Manzini, 2004). Això significa que hi ha un baix nivell de difusió de diaris i un elevat paral·lelisme polític, és a dir, hi ha una forta connexió entre mitjans de comunicació i partits polítics (Chaqués and Baumgartner 2013). Aquest paral·lelisme es posa de manifest en la cobertura que els mitjans fan de la corrupció política. En una investigació recent, Palau i Davesa (2013) demostren que, entre 1996 i 2009, els dos diaris més llegits a Espanya, *El País* i *El Mundo*, cobreixen els casos de corrupció seguint orientacions polítiques diferents, el primer donant més visibilitat als escàndols del PP i el segon als del PSOE. Hi ha diferències importants pel que fa al percentatge de notícies que publiquen en funció del partit implicat, també en quant a la seva durada a l'agenda (setmanes i dies consecutius en portada), i la seva visibilitat (si considerem les notícies que apareixen com a notícia principal del dia i si van acompanyades o no de fotografia).

Publicar més notícies sobre casos de corrupció que afecten al partit de l'oposició es pot utilitzar, en un context de política mediàtica, com a instrument per desgastar l'oposició. Però la forta connexió que existeix al nostre país entre consum de premsa i ubicació ideològica explica que s'utilitzi també com a estratègia per mantenir o augmentar la venda de diaris. Si bé l'opinió pública està cada vegada més informada i les fonts d'informació són cada vegada més plurals, els ciutadans en general eviten exposar-se a mitjans amb un perfil ideològic diferent al seu i busquen, mitjançant el consum de premsa, ratificar els seus valors i creences ideològiques (Gentzkow i Shapiro 2006). Els mitjans informen sobre els principals escàndols de corrupció política – no fer-ho deterioraria significativament la seva credibilitat – però sembla que estan lluny de realitzar una coberta neutral de l'acció del govern i / o l'oposició, el que pot explicar-se tant per motius polítics com comercials.

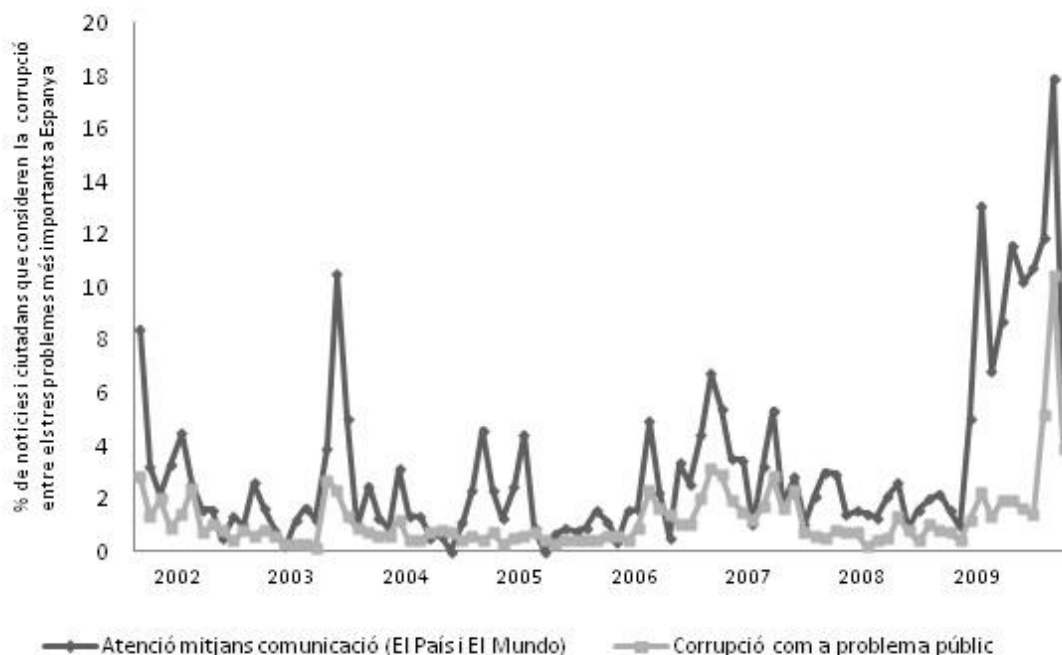
Impacte en l'opinió pública

D'acord amb la teoria de l'establiment de l'agenda, els mitjans de comunicació influeixen de manera significativa la percepció que els ciutadans tenim sobre quins assumptes són importants. L'agenda dels mitjans es converteix en l'agenda de l'opinió pública especialment en relació amb assumptes sensacionalistes, és a dir, aquells que no podem experimentar de manera directa a través de la nostra pròpia experiència i que són producte d'algun incident o esdeveniment dramàtic que atreu l'atenció dels mitjans (McCombs 2004; Soroka 2002). Els escàndols de corrupció pertanyen a aquesta categoria d'assumptes en què la nostra necessitat d'orientació és més elevada i depenem en major mesura de la informació que ens proporcionen els mitjans.

L'anàlisi de les dades del baròmetre del CIS i de les portades de *El País* i *El Mundo* (Palau i Davesa 2013), posa de manifest que quan augmenta la cobertura mediàtica dels escàndols de corrupció, augmenta també el nombre de ciutadans que consideren que la corrupció es troba entre els principals problemes d'Espanya (gràfic 1). L'impacte dels mitjans és elevat quan apareixen escàndols de corrupció nous, i quan aquests reben una cobertura mediàtica intensa.

Les notícies que més influeixen l'opinió pública són les publicades durant les quatre setmanes anteriors a la realització dels sondejos.

Gràfic 1. Percepció de la corrupció com a problema públic i atenció dels mitjans de comunicació (percentatge de notícies que *El País* i *El Mundo* publiquen sobre corrupció entre la realització de baròmetres del CIS)

Font: Palau i Davesa (2013)

Corrupció i democràcia

Després d'una dècada on la corrupció havia passat pràcticament desapercibuda en els mitjans de comunicació, a principis dels noranta, els escàndols que van afectar al partit socialista, van marcar l'inici a Espanya de la cultura política de l'escàndol (Thompson 2001, Jiménez 2004, Villoria 2006). L'aparició de *El Mundo* i la seva estratègia de recolzament al PP per aconseguir arribar al poder, juntament amb una precària situació econòmica, van provocar en aquell moment un deteriorament de la percepció de l'eficàcia del sistema, entesa com la capacitat d'aquest per resoldre els problemes que ens afecten; però el suport a la democràcia com a forma de govern s'ha mantingut elevada des de finals de la transició (Montero et al. 1998).

La situació actual és diferent a la dels anys noranta perquè l'aparició d'escàndols on està implicat el partit en el govern té lloc en un context econòmic sense precedents. Els ciutadans som més sensibles a la corrupció, i a la seva cobertura mediàtica, en situacions de crisi econòmica (Palau i Davesa 2013). La crisi actual és molt més greu que les anteriors, no només per la seva intensitat, amb les taxes d'atur més elevades des de finals de la transició, sinó també per les seves conseqüències socials. Les mateixes institucions que van fer possible a Espanya el restabliment de la democràcia i la consolidació de l'Estat de Benestar, es perceben ara com a responsables de les retallades de drets socials bàsics. La crisi i els casos de corrupció que han aparegut a la llum en els últims mesos han repercutit de manera important en la valoració del govern i en la percepció de la qualitat de la democràcia, que han assolit els pitjors resultats des de que el CIS recull dades. A finals de 2012 el percentatge de ciutadans que consideren que la gestió del govern central és dolenta o molt dolenta, i els que estan poc o gens satisfets amb el funcionament de la democràcia va arribar al 67%. El suport a la democràcia com a millor forma de govern no obstant això s'ha mantingut elevat (77%).

Una qüestió important per determinar fins a quin punt la corrupció pot afectar la relació dels ciutadans amb la democràcia, és si aquesta s'ha acabat percebent pels ciutadans com a sistèmica, és a dir com un fenomen que afecta totes o gairebé totes les estructures socials, polítiques i administratives. Independentment de la dimensió objectiva del problema, una cobertura mediàtica intensa pot contribuir a generalitzar aquesta sensació de corrupció generalitzada. Els escàndols dels noranta van representar una novetat però des d'aleshores la corrupció ha afectat partits de tots colors i nivells de govern i s'ha convertit en habitual als mitjans de comunicació. Si la corrupció es percep com un fenomen aïllat, que afecta a persones o institucions concretes, els ciutadans mantenen la confiança en el sistema per, a través dels seus mecanismes electorals i judicials, identificar i castigar als corruptes. Però la percepció sistèmica de la corrupció pot afectar seriosament els pilars del contracte democràtic basat en la confiança del poble envers els seus representants, i acabar fins i tot convertint-se en un problema d'acció col·lectiva (Persson et al. 2013).

La corrupció no pot explicar per sí sola perquè els ciutadans percebem que l'eficàcia del sistema disminueix, ni tampoc per què institucions bàsiques com el parlament o els partits polítics, cada cop reben una pitjor valoració per part dels ciutadans. La literatura ha posat de manifest que l'explicació d'aquests fenòmens és complexa i que intervenen una gran quantitat de variables. La corrupció afecta significativament la qualitat de la democràcia però només si s'interpreta com a simptomàtica de problemes socials o polítics més amplis pot contribuir a qüestionar també de

manera més amplia la legitimitat del sistema (Lull i Hinerman, 1997; Jiménez i Caínzos, 2006). Davant del perills que suposa la corrupció però és imprescindible articular mecanismes efectius que garanteixin el rendiment de comptes. Les dificultats per aprovar a España una llei de transparència, les escasses dimissions o compareixences, molts d'elles produïdes sota pressió de l'oposició, dels mitjans i de l'opinió pública, posa de manifest que al nostre país la transparència és encara una assignatura pendent, tant a nivell de regulació com de cultura política.

Notes

Aquest article es basa parcialment en el publicat en l'últim número de la REIS per Palau, A.M. y Davesa, F. (2013) El impacto de la cobertura mediática de la corrupción en la opinión pública española (1996-2009), Revista Española de Investigaciones Sociológicas, núm 144, pp. 97-125.

BIBLIOGRAFIA

PALAU, Anna M., DAVESA, Ferran. «El impacto de la cobertura mediática de la corrupción en la opinión pública española (1996-2009)», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 2013, núm. 144, pp. 97-125.

CHAQUÉS-BONAFONT, Laura, BAUMGARTNER, Frank R. «Newspaper Coverage of Politics in a Partisan Media System. The case of Spain», *Journal of public policy*, 2013, 33(1): 65-88.

GENTZKOW, Matthew, SHAPIRO Jesse M. «Media Bias and Reputation», *Journal of Political Economy*, 2006, 114(2): 280-316.

HALLIN, Daniel C. MANCINI, Paolo. *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

MCCOMBS, Maxwell E. *Setting the Agenda: The Mass Media and Public Opinion*. Cambridge: Polity Press, 2004.

SOROKA, Stuart N. *Agenda-Setting Dynamics in Canada*, Vancouver. University of British Columbia Press, 2002.

THOMPSON, John B. *El escándalo político. Poder y visibilidad en la era de los medios de comunicación*. Barcelona: Paidós, 2001.

JIMÉNEZ, Fernando. «The Politics of Scandal in Contemporary Spain. Morality Plays, Social Trust and the Battle for Public Opinion», *American Behavioral Scientist*, 2004, 47 (8): 1099-1121

JIMÉNEZ, Fernando y CAÍNZOS, Miguel. «How Far and Why do Corruption Scandals Cost Votes?», en J. Garrard y J.L. Newell (eds.), *Scandals in Past and Contemporary Politics*, Manchester: Manchester University Press, 2006.

LULL, James, HINERMAN, Stephen «The search of scandal», en J. Lull y S. Hinerman (eds.), *Media scandals. Morality and desire in the popular culture marketplace*, London: Polity Press, 1997.

PERSSON, Anna, ROTHSTEIN, Bo, TEORELL, Jan. «Why anticorruption reforms fall: systemic corruption as a collective action problem», *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 2013, Vol. 26, No. 3, pp. 449-471.

VILLORIA, Manuel. *La corrupción política*, Madrid: Síntesis, 2006

